НАУКОВИЙ ВІСНИК:
ФІНАНСИ, БАНКИ, ІНВЕСТИЦІЇ

2013 №5 (24)

Сімферополь
2013

НАУКОВИЙ ВІСНИК:
ФІНАНСИ, БАНКИ, ІНВЕСТИЦІЇ

№5(24) 2013

Науково-практичний журнал
заснований у червні 2008 року

Журнал виходить шість разів на рік

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук з економіки
(Постанова президії ВАК України
№1-05/4 від 26 травня 2010 року
// Бюлетень ВАК України
— 2010 — №6 — С. 6.)

Засновник:
Таврійський національний
університет імені В.І. Вернадського
(Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової
інформації КВ №19505 — 9305ПР
від 26.11.2012 р.)

Адреса редакції і видавця:
Україна, Автономна Республіка Крим,
95007, м. Сімферополь,
проспект Академіка Вернадського, 4
Таврійський національний університет
імені В.І. Вернадського, Корпус Б, кім. 222,
кафедра фінансів підприємств і страхування.

Телефон головного редактора
(050-948-66-04)

Телефон відповідального секретаря
(095-759-10-88),
e-mail: blolge@rambler.ru

Літредактор — Чепорова Г.Є.
Коректор — Машьянова О.Є.

Статті в журналі підлягають зовнішньому та внутрішньому рецензуванню

Рекомендовано до друку Вченою Радою
Таврійського національного університету
імені В.І. Вернадського
(протокол №10 від 5 листопаду 2013 р.)

ЗМІСТ

Фінанси

Страхування

Банки

Інвестиції

Економіка та управління

СОДЕРЖАНИЕ

CONTENTS

Finance

Insurance

Banks

Investments

Economics & Management

БАНКИ

УДК 336.7

Буряк А.В.,
к.е.н., ДВНЗ «УАБС НБУ»

СУЧАСНІ ПЕРЕДУМОВИ УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ БАНКІВСЬКОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто передумови управління ефективністю банківського бізнесу в Україні шляхом розмежування причин як мікроекономічного характеру, пов'язаних зі специфікою провадження вітчизняного банківського бізнесу, так і макроекономічного характеру, пов'язаних із нестабільністю та невизначеністю загальноекономічних та соціально-політичних умов розвитку країни. Автором також досліджено еволюцію банківського бізнесу в Україні, умов та цільових орієнтирів його розвитку протягом 1991-2013 рр. Обґрунтовано необхідність розвитку вітчизняного банківського бізнесу шляхом його переорієнтації з екстенсивного на інтенсивний тип розвитку, пошуку додаткових резервів підвищення рівня ефективності його ведення.

Ключові слова: ефективність, банківський бізнес, управління ефективністю.

ВСТУП

Сучасні тенденції посткризового розвитку банківського бізнесу в Україні, зокрема зниження рівня його рентабельності, посилення нормативних вимог з боку центрального банку, зміна пріоритетів споживачів банківських послуг у бік підвищення запитів до транспарентності та надійності банків тощо обумовлюють загострення проблеми забезпечення ефективності банківської діяльності. При цьому як об'єкт управління виступає вже не просто банк та його операції, а банківський бізнес в цілому, що висуває додаткові вимоги до врахування довгострокового часового горизонту та інтересів основних стейкхолдерів при прийнятті управлінських рішень.

Серед українських науковців до теоретико-методичних та організаційних питань дослідження ефективності в банківській сфері зверталися Мертенс О. [1], Карчева Г. [2], Примостка О. [3], Пілявський А. та Вовчак О. [4, 5], Парасій-Вергуненко І. [6], Васюренко О. [7]. Зазвичай об'єктом визначення ефективності серед науковців стає діяльність банку як фінансового посередника, спрямованого на ефективне залучення тимчасово вільних фінансових ресурсів з подальшою трансформацією у доходні активи. У такому випадку показники рентабельності виступають ключовими характеристиками кінцевих результатів банківської діяльності. В якості ж найбільш поширеної характеристики банківського бізнесу є вартість, як грошовий вираз його цінності. Відтак можна стверджувати, що постановка питання «ефективності банківського бізнесу» є відносно новим напрямком наукових досліджень. Актуалізація проблеми управління ефективністю банківського бізнесу в Україні зумовлена причинами як мікроекономічного характеру, пов'язаних зі специфікою провадження вітчизняного банківського бізнесу, так і макроекономічного характеру, зокрема нестабільністю та невизначеністю загальноекономічних та соціально-політичних умов розвитку країни.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Мета статті полягає у дослідженні сучасних передумов управління ефективністю банківського бізнесу в Україні.

РЕЗУЛЬТАТИ

До специфічних рис вітчизняного банківського бізнесу, що призводять до необхідності управління його ефективністю, на наш погляд, слід віднести:

- становлення банківського бізнесу в Україні як такого, коли банки є не лише установами, що виконують функції фінансового посередника шляхом надання відповідних банківських послуг, а й виступають об'єктами довгострокового вкладення капіталу з метою отримання відповідної віддачі в майбутньому. Це, у свою чергу, висуває вимоги до характеру управління, необхідності врахування довгострокового часового горизонту під час провадження банківської діяльності;
- зміну цільових орієнтирів вітчизняного банківського бізнесу, впровадження принципів корпоративного управління, посилення впливу банків на суспільні процеси в країні, та відповідно необхідність врахування інтересів основних груп зацікавлених сторін;
- низький рівень управління у вітчизняних банках та незадовільний фінансовий стан.

Розглянемо їх докладніше. Однією з характерних рис вітчизняного банківського бізнесу, як різновиду економічної активності в умовах ринкових відносин, слід вважати його «молодий вік».

Так, в умовах адміністративно-планової економіки (до 1991 рр.) діяльність банків зводилася до виконання планових показників з перерозподілу державних ресурсів у певні галузі та об'єкти державної власності. Динамічні процеси, що супроводжували перехід України від планової до ринкової економіки, створення дворівневої банківської системи, виникнення інституту приватної власності призвели до виникнення банків як бізнес-структур, що працюють на принципах господарсько-оперативної самостійності, самоокупності і самофінансування, матеріальної зацікавленості та відповідальності. Узагальнення хронології розвитку банківського бізнесу в Україні дає змогу виокремити три етапи (табл. 1), що відрізняються зовнішніми (макроекономічними) умовами його розвитку та внутрішніми рисами.

Таблиця 1. Еволюція розвитку банківського бізнесу в Україні *

Етап (період)	Зовнішні (макроекономічні) умови розвитку	Внутрішні риси	Характер розвитку
I (1991-2000 рр.)	• впровадження основних принципів ринкових відносин; • слабка ринкова дисципліна; • нерозвиненість грошово-кредитного регулювання; • макроекономічна нестабільність	Швидкозростаючий, високодохідний (за рахунок «інфляційного» прибутку), нестабільний, націлений на максимізацію короткострокових результатів	екстенсивний
II (2001-2007 рр.)	• позитивна макроекономічна динаміка; • активний розвиток фінансового сектору країни; • підвищення присутності іноземного капіталу в банківському секторі; • підвищення концентрації банківського капіталу та конкуренції на ринку	Високорентабельний (за рахунок доступних дешевих зовнішніх ресурсів) та високоризикований, націлений на максимізацію прибутку та розширення бізнесу. Відбувається посилення уваги до розвитку нематеріальних активів та впровадженні інноваційних технологій	
III (2008 р.-теперішній час)	• зниження ділової активності на міжнародних ринках капіталу; • фінансово-економічна криза; • зниження довіри до банківського сектору.	Збитковий (внаслідок скорочення традиційних банківських доходів та зростання проблемної заборгованості) та такий, що потребує управління ефективністю	інтенсивний

* Складено автором

Для першого етапу (1991-2000 рр.) становлення вітчизняного банківського бізнесу характерним є орієнтація на кількісні параметри розвитку та використання показників прибутковості в якості головного критерію ефективності.

Це є історично обумовленим, оскільки на початку створення української банківської системи однією з першочергових задач було стимулювання кількісних характеристик розвитку банків. Вирішення цього питання заохочувалося Національним банком України шляхом застосування заходів щодо збільшення статутних капіталів комерційних банків.

Крім того, можливості отримання українськими банками значних доходів за рахунок інфляції (у 1991 р. вона становила 240%; у 1992 — 2100%; у 1993 — 10256% [8]) та високого левериджу (забезпечення зростання прибутковості при незначному збільшенні капітальної бази) при відсутності належного регулювання з боку Національного банку України забезпечували існування банківського бізнесу, як такого, що задовольняє інтереси своїх власників в отриманні короткострокових результатів — прибутку.

В кінцевому підсумку подібна бізнес-стратегія призвела до хвилі банкрутств та ліквідації банків у кінці 1990-х рр., погіршення їх фінансового стану. Зокрема збиткова діяльність більшості банків була викликана стабілізацією рівня інфляції в країні та відповідним зниженням прибутковості вкладень за основними напрямками банківської діяльності внаслідок подорожчання залучення ресурсів. Отже, основними проблемами, з яким зіткнулися українські банки наприкінці 90-х років,

були низька капіталізація, задовільна якість кредитного портфелю та значні ризики банківської діяльності. Вперше проблема структури витрат та якості результатів діяльності стала першочерговою у системі банківського менеджменту, який на той час лише став зароджуватись в банківській системі України.

Другий етап (2001-2007 рр.) розвитку банківського бізнесу, за словами І.П. Сенища, є етапом технологічних, кадрових та управлінських нововведень [9]. Пов'язане це, в першу чергу, з тим, що макроекономічна динаміка зазначених років позитивно вплинула на розвиток фінансового сектору країни та банківського бізнесу зокрема. Динамічне зростання ключових індикаторів функціонування банків є свідченням прогресивних структурних зрушень. В аналізований період підвищується роль банків у забезпеченні соціально-економічного розвитку України, а саме відбувається підвищення рівня обслуговування банками грошово-товарного обороту країни з 23% у 2000 р. до 86% у 2007 р.; посилення ощадно-капіталотворчої (зростання частки коштів фізичних осіб, задіяної в створенні валового внутрішнього продукту) та кредитно-інвестиційної функції банків другого рівня (зростання рівня довгострокового кредитування реального сектору країни) (табл. 2). Також слід відмітити покращення фінансового стану українських банків та прибутковості бізнесу, зокрема за рахунок високої кредитної активності («кредитного буму»). Так, прибуток банків за 2000-2007 рр. зріс у 12,44 разів, рентабельність активів з -0,09% у 2000 р. до 1,50% у 2007 р., рентабельність капіталу — з -0,45% у 2000 р. до 12,67% у 2007 р. [10].

Таблиця 2. Ключові індикатори функціонування банків України протягом 2000-2007 рр. *

Показник, %	Роки								Середньорічний темп приросту, %
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	
Активи / ВВП	23,44	24,87	30,01	39,48	41,00	50,52	64,89	85,89	20,38
Капітал / ВВП	3,83	3,88	4,42	4,82	5,34	5,77	7,82	9,65	14,14
Депозити фізичних осіб / ВВП	3,91	5,47	8,45	12,01	11,94	16,43	19,49	22,68	28,55
Кредити суб'єктам господарювання / ВВП	10,71	13,01	16,91	21,68	21,12	24,70	30,81	38,32	19,97
Кредити фізичним особам / ВВП	0,55	0,67	1,44	3,32	4,23	7,51	14,29	21,32	68,48
Довгострокові кредити / ВВП	1,95	2,78	4,73	10,52	13,19	19,53	28,89	40,51	54,30

* Офіційна статистика Національного банку України [10]

Крім цього, функціонування банківського бізнесу характеризувалося загостренням конкуренції, зокрема за рахунок стрімкого підвищення присутності іноземного капіталу в банківському секторі України внаслідок активізації глобалізаційних процесів у світовій фінансовій сфері. Характерною рисою другого етапу становлення банківського бізнесу в Україні є той факт, що вітчизняні банки стають об'єктом вкладання капіталу з боку іноземних інвесторів, а саме предметом купівлі такими західноєвропейськими інвесторами як Raiffeisen International Bank-Holding AG (99,98% акцій АППБ «Аваль»), OTP Group (100% акцій АКБ «Райффайзенбанк Україна»), Credit Agricole S.A. (98% акцій АТ «Індекс-Банк»), BNP Paribas Group (51% акцій АТ «УкрСиббанк»), UniCredit Group (95% акцій АТ «УкрСоцбанк»). Серед основних мотивів проникнення іноземного капіталу в банківську систему України слід відмітити [11, 12]:

• по-перше, ринкові, пов'язані з розширенням ринку збуту банківських продуктів та існуванням потенціалу розвитку банківського сектору України, порівняно з високою конкуренцію з боку небанківських фінансово-кредитних установ та, відповідно, невисокою нормою прибутку традиційного банківського бізнесу в європейських країнах;

• по-друге, регуляторні, обумовлені сприятливою (ліберальною) політикою регулятора грошово-кредитного ринку, що є характерним для початкового етапу впровадження міжнародних стандартів банківського регулювання у країнах з «молодою» ринковою економікою;

• по-третє, іміджеві, пов'язані з розширенням географії присутності та диверсифікацією діяльності з метою уникнення впливу циклічних коливань економіки.

Слід звернути увагу, що як раз під час другого етапу становлення та розвитку банківського бізнесу в Україні відбувається зміщення акцентів з банківської діяльності в сторону банківського бізнесу. Це пов'язано з посиленням конкуренції на ринку банківських послуг, підвищенням ролі якості банківського обслуговування (впровадження інноваційних банківських технологій та продуктів, розширення традиційних каналів збуту дистанційними каналами) у боротьбі за окремі сегменти ринку, та, як наслідок, переглядом ролі та місця нематеріальних активів у забезпеченні фінансових результатів провадження банківської діяльності.

Але, як зазначає академік НАН України Геєць В.М., позитивні зрушення у 2000-2007 рр. не були обумовлені стабільними довгостроковими факторами, а стали наслідком впливу сприятливих факторів короткострокового характеру як внутрішнього, так і зовнішнього походження [12, 13]. Починаючи з 2008 р., разом із зникненням цих факторів внаслідок світової фінансової кризи, відбулося падіння економіки України з одночасним погіршенням ситуації у фінансовому секторі, що обумовило появу нових тенденцій у банківському бізнесі.

Третій етап (2008 р. — теперішній час) розвитку банківського бізнесу в Україні пов'язаний з ускладненням зовнішніх умов його провадження внаслідок посилення впливу наслідків фінансово-економічної кризи. Однією з проблем функціонування українських банків стають обмежені їх можливості як залучення коштів, так і розміщення. З позиції залучення коштів ситуація ускладнена через низьку активність на міжнародних ринках капіталу та дефіцит «довгих» дешевих ресурсів, недоступність коштів юридичних осіб внаслідок їх спрямування на цілі власного фінансування бізнесу через відсутність ресурсів кредитного походження, обмеженість коштів населення через існуючу недовіру населення до банківської системи України. Проблема ж розміщення банківських ресурсів викликана, в першу чергу, незадовільним фінансовим станом потенційних позичальників — суб'єктів господарювання та низьким рівнем добробуту населення — фізичних осіб.

Досліджуючи особливості бізнес-стратегій банків з іноземним капіталом, слід відмітити тенденцію щодо виходу іноземних інвесторів з банківського ринку України (табл. 3).

За словами експертів, це пов'язано передусім зі скороченням західноєвропейськими фінансовими групами непрофільних активів, зосереджених в тому числі і в Україні. Крім того, збиткова діяльність банків, висока частка проблемної заборгованості, несприятлива макроекономічна та нестабільна політична ситуація є свідченням погіршення умов провадження банківського бізнесу в Україні.

Втім, не дивлячись на зазначені процеси, більшість банків з іноземним капіталом все ж таки залишаються на українському ринку, враховуючи зайняту високу частку на ринку та обсяги вкладеного капіталу. Тому пріоритетним напрямком розвитку банків, капітал яких має походження як з країн Європи, так і з країн СНД, слід визнати управління ефективністю бізнесу, заснованого на оптимізації поточних бізнес-процесів.

Незважаючи на зазначену фрагментарність розвитку банківського бізнесу в Україні, спільною рисою власників банків є потреба у реалізації бізнес-стратегій, спрямованих на управління ефективністю бізнесу.

До складу специфічних рис провадження вітчизняного банківського бізнесу, на наш погляд, слід віднести поступову зміну цільових орієнтирів його розвитку у бік необхідності врахування інтересів основних груп зацікавлених сторін, а саме в умовах становлення корпоративного управління в банках України. Незважаючи на характерність для розвитку банківського бізнесу в Україні високої концентрації власності та контролю, практики обслуговування інтересів власників та інсайдерів, непрозорості корпоративної структури, все більшого значення набувають питання забезпечення відповідності основних принципів управління в банках міжнародним стандартам, розробленими переважно Організацією економічного співробітництва та розвитку та Базельським комітетом з банківського нагляду, в період посилення інтеграційних процесів та залежності від міжнародних ринків капіталу, що підтверджується результатами досліджень вітчизняних науковців та посиленням уваги до проблем корпоративного управління в банках [15, 16, 17]. Розробка Національним банком України Методичних рекомендацій щодо вдосконалення корпоративного управління в банках України [18], та впровадження стандартів Базеля II, спрямованого на підвищен-

Таблиця 3. Іноземні банки на українському ринку банківських послуг *

Іноземний банк / фінансова група	Входження на ринок	Вихід з ринку
ING Bank	1997 р. — реєстрація ПАТ «ІНГ Банк Україна»	2009 р. — згортання роздрібного бізнесу
Societe Generale	2006 р. — придбання АБ «Ікар-Банк» за 25-35 млн. дол. США (2-3)	2012 р. — продаж портфеля роздрібного бізнесу на 700 млн. грн. ПАТ «Альфа-Банк»
SEB Group	2005 р. — придбання АБ «Ажіо» за $27,5 млн. дол. США (1,5). 2007 р. — придбання АБ «Факторіал-Банк» за 120 млн. дол. США (4,5)	2012 р. — продаж за 20-30 млн. дол. США (0,2-0,3)
Renaissaance Capital	2005 р. — придбання АКБ «Лідер» (2,5)	2011 р. — продаж Групі СКМ
Home Credit Group	2006 р. — придбання ПАТ «Агробанк» за 40-65 млн. дол. США (3-4)	2009 р. — продаж за 43 млн. дол. США (1)
Credit Europe Bank	2007 р. — реєстрація ПАТ «Кредит Европа Банк»	2012 р. — згортання роздрібного бізнесу
Commerzbank	2007 р. — придбання 60% акцій банку ПАТ «Банк Форум» за 600 млн. дол. США (3), збільшив частку до 100% за 1 млрд. дол. США	2012 р. — продаж за 450-745 млн. грн. (0,5)
Bank of Georgia	2007 р. — придбання ВАТ «УБРП» за 81,7 млн. дол. США (3)	2011 р. — продаж за 9,6 млн. дол. США (0,82)
Volksbank International	2007 р. — придбання ВАТ «Електрон Банк» за 57 млн. євро (3,8)	2012 р. — перехід до АТ «Сбербанк Росії»
Swedbank	2007 р. — придбання АКБ «ТАС-Коммерцбанк» та ЗАТ «ТАС-Інвест-банк» за 735 млн. дол. США (4, 6)	2011 р. — згортання роздрібного бізнесу, продаж портфелю кредитів АТ «Дельта Банк»

* Складено за даними [14]

ня ринкової дисципліни та забезпечення транспарентності вітчизняних банків, сприяють поступовому усвідомленні банківським бізнесом важливості дотримання принципів корпоративного управління та їх місця в забезпеченні фінансових результатів, зокрема зростанні вартості бізнесу.

У випадку трактування корпоративного управління у вузькому сенсі, під час провадження банківського бізнесу в Україні має місце реалізація принципу розподілу прав володіння та управління капіталом, тобто розподілу повноважень між власниками (акціонерами) і менеджерами (радами директорів та правління) та процесів узгодження їх інтересів. В контексті управління ефективністю банківського бізнесу ключова роль належить Спостережній раді банку, до компетенції якої входить визначення стратегії розвитку бізнесу на засадах поєднання інтересів акціонерів та інших зацікавлених сторін, бізнес-планів, внутрішніх політик та положень, та Правлінню як виконавчому органу, відповідального за результати діяльності банку. Такий розподіл повноважень сприяє передусім встановленню зацікавленості менеджменту банку у забезпеченні фінансових результатів провадження банківського бізнесу, в т.ч. і за рахунок формування прозорої і справедливої системи винагороди праці. Щоправда на сьогоднішній день існує проблема створення такої системи, враховуючи відсутність в організаційній структурі вітчизняних банків комітетів з винагороди праці (як це передбачено світовою практикою), системи коротко- та довгострокових критеріїв ефективності роботи менеджменту та встановлення залежності винагороди праці від задоволення таких критеріїв.

Серед сучасних тенденцій розвитку банківського бізнесу в Україні слід відмітити посилення конкуренції між банками за отримання ресурсів, а саме за банківський капітал. Це обумовлено, в першу чергу, тим фактом, що на сьогоднішній день вирішальним чинником забезпечення можливостей банку вести конкуренту боротьбу на ринку банківських продуктів стає його капітальна база, яка є джерелом фінансування банківських інновацій як ключової переваги на ринку. Звідси роль банківського капіталу у забезпеченні успішного розвитку банківського бізнесу стає вирі-

шальною. Крім того, вона посилюється ще важливістю достатності капіталу банку в кризових умовах розвитку банківської системи України, адже від капітальної стійкості бізнесу та можливостей зовнішньої підтримки залежить його фінансова стійкість.

Виходячи з вище зазначеного, слід підкреслити, що саме здатність банківського бізнесу конкурувати за капітал, та відповідно забезпечення ефективності його провадження, стає фактором його життєздатності в довгостроковій перспективі. Відтак є всі підстави стверджувати про необхідність впровадження вартісно-орієнтованої концепції управління банківським бізнесом, спрямованої на максимізацію вартості (цінності) акціонерів та забезпечення ефективності її створення в той час, як все частіше предметом активних обговорень в засобах масової інформації стають питання виходу іноземних банків з українського ринку у зв'язку з обмеженими можливостями забезпечення необхідної віддачі на вкладений капітал.

З токи зору розширеної трактовки корпоративного управління в банку, а саме як системи відносин між не лише між власниками, менеджерами, а й широким колом інших зацікавлених сторін — держави, регулятора, клієнтів, партнерів та ін., спрямованої на гармонізацію їх інтересів під час провадження банківського бізнесу, слід відмітити посилення в сучасних умовах розвитку банківської системи України ролі інтересів опосередкованої групи стейкхолдерів бізнесу та посилення критики максимізації інтересів власників бізнесу в якості стратегічної мети його провадження.

Перебіг кризових подій у фінансово-економічній сфері як на глобальному рівні, так і на рівні окремих країн у 2007-2010 рр., засвідчив одночасно важливість та уразливість банківського бізнесу. Проблема банкрутства найбільших банків країни під час кризи (на світовому рівні — «Меріл Лінч», «Лєрман Бразерс»; на рівні України — ТОВ «Укрпромбанк», рекапіталізація за рахунок держаних коштів АТ «Родовід банк», АТ «Укргазбанк») поставила питання їх соціальної безвідповідальності та призвела до необхідності виокремлення системно значимих банків країни, посилення регуляторних вимог (в т.ч. встановлення підвищених норм адекватності банківського капіталу) та моніторингу з боку наглядових органів [19]. Відтак слід констатувати посилення суспільних вимог до результатів та якості провадження банківського бізнесу, який повинен балансувати інтереси забезпечення доходності та ризикованості діяльності.

Крім того, в посткризових умовах повільного відновлення довіри населення до національної банківської системи проблема надійності банків залишається однією з вирішальних, оскільки все частіше головним фактором вибору банку з боку споживачів банківських послуг стають не фінансові (цінові) чинники, а іміджеві, пов'язані з рейтингом банку та інформаційною прозорістю. Таким чином, поступова трансформація цільових орієнтирів провадження вітчизняного банківського бізнесу із максимізації короткострокових результатів та задоволення інтересів обмеженого кола осіб в бік максимізації довгострокових результатів із забезпеченням принципу гармонізації основних груп стейкхолдерів стає об'єктивною реальністю та вимагає, в свою чергу, управління ефективністю банківського бізнесу.

Управління ефективністю банківського бізнесу в Україні набуває актуальності також і з огляду на сучасний фінансовий стан банків та посткризові тенденції розвитку. Так, за словами представників національних рейтингових агентств [20] темпи посткризового відновлення банківського сектору є повільними, а фінансові можливості розвитку українських банків залишаються обмеженими.

Незважаючи на посилення капіталізації банківської системи (станом на 1.01.2012 р. частка капіталу в пасивах становила 14,7%), та відповідно її фінансової стійкості, спостерігається суттєвий тиск на діяльність банків України з боку тенденцій розвитку світових фінансових ринків у зв'язку з високою часткою іноземного капіталу в банківській системи України (станом на 1.01.2012 р. вона становила майже 42%). Не дивлячись на позитивну процентну маржу та чистий спред, фінансовий результат банківської системи України третій рік поспіль набуває від'ємного значення на фоні обмежених можливостей щодо нарощування доходної бази та подорожчання ресурсів, високої частки проблемних кредитів та значних витрат на формування резервів під кредитні операції банків.

Так, з одного боку, має місце посилення конкуренції на ресурсному ринку, про що свідчать зростання процентних ставок за депозитами та подорожчання вартості міжбанківських ресурсів; з іншого — слабкий рівень платоспроможного попиту на банківське кредитування, що підтверджується поступовим зниженням частки кредитного портфелю в активах та зниження темпів його зростання порівняно з темпами зростання активів.

Отже, висока вартість ресурсної бази банків та низька якість доходних активів у цілому послаблюють потенційні можливості рентабельного розвитку банківського бізнесу.

До того ж, представники рейтингового агентства «Кредит-Рейтинг» [20] підкреслюють високу залежність інвестиційної привабливості та потенціалу розвитку банківського бізнесу від темпів відновлення економіки (з огляду на високу залежність стану реального сектору економіки від зовнішніх товарних ринків), грошово-кредитної політики Національного банку України, законодавчих змін, рівня довіри з боку основних груп зацікавлених сторін банку. Посилення банківського нагляду на консолідованій основі, введення в дію Податкового кодексу, що обмежує можливості банків віднесення витрат на формування резервів за кредитними операціями до складу валових витрат, заборону валютного кредитування населення — все це є свідченням ускладненням зовнішніх умов провадження банківського бізнесу в Україні.

ВИСНОВКИ

Дослідження еволюції банківського бізнесу в Україні, умов та цільових орієнтирів його розвитку дозволило обґрунтувати ряд передумов для управління його ефективністю. Серед них, зокрема, слід виділити суттєве погіршення фінансового стану банків (значне зниження рентабельності банківської діяльності та зростання обсягів проблемної заборгованості), що свідчить про необхідність переорієнтації з екстенсивного на інтенсивний тип розвитку, пошук додаткових резервів підвищення рівня ефективності банківського бізнесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Мертенс О. Ефективність банківської системи України / О. Мертенс, Д. Урга // Банківська справа. — 1999. — №6. — С. 29-36.

2. Карчева Г. Системний аналіз ефективності діяльності банків України / Г. Карчева // Вісник Національного банку України. — 2006. — №11. — С. 12-17.

3. Примостка О. Економічна ефективність банківської діяльності : дис. … канд. екон. наук: 08.04.01 / Олена Олександрівна Примостка. — Київ, 2004. — 243 с.

4. Пілявський А. Ефективність витрат українських банків у 2008 році: аналіз стохастичних фронтів / А. Пілявський, О. Вовчак, Ю. Маців // Вісник Національного банку України. — 2012. — №5. — С. 30-34.

5. Пілявський А. Ефективність діяльності української банківської системи (2005-2009 рр.). Методологія аналізу фронтів / А. Пілявський, О. Вовчак, Ю. Маців, Т. Хома // Вісник Національного банку України. — 2010. — №8. — С. 16-22.

6. Парасій-Вергуненко І. Стратегічний аналіз у банках : теорія, методологія, практика: монографія / І. Парасій-Вергуненко. — К. : КНЕУ, 2007. — 360 с.

7. Васюренко О. Математичні методи і моделі у сфері аналізу та управління банківською діяльністю / О. Васюренко, Г. Азаренкова // Вісник Національного банку України. — 2003. — №8. — С. 11-13.

8. Державна служба статистики / Офіційний сайт Державної служби статистики. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/ — Назва з екрану.

9. Сенищ І. Еволюція банківської системи України / І. Сенищ // Регіональна економіка. — 2007. — №2. — С. 209-215.

10. Офіційна статистика Національного банку України / Офіційний сайт Національного банку України. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798 — Назва з екрану.

11. Верников А. Иностранные банки в переходной экономике: сравнительный анализ / А.В. Верников. — М.: ИМЭПИ РАН, 2005. — 304 с.

12. Гейєць В. Іноземний капітал у банківській системі України / В. Геєць. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://dt.ua/ECONOMICS/inozemniy_kapital_u_bankivskiy_ sistemi_ ukrayini-47223.html — Назва з екрану.

13. Соціально-економічний стан України : наслідки для народу та держави: національна доповідь / за ред. В. М. Гейця [та ін.]. — К. : НВЦ НБУВ, 2009. — 687 с.

14. Как уходили иностранные банки / Левый берег. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://economics.lb.ua/finances/2012/09/04/168920_uhodili_inostrannie. — Название с экрана.

15. Баюра Д. Конвергенція систем корпоративного управління в умовах глобалізації / Д. Баюра // Фінанси України. — 2008. — №2. — С. 26-35.

16. Івасів І. Проблеми корпоративного управління в банках України / І.Б. Івасів // Журнал європейської економіки. — 2008. — №02. — С. 232-241.

17. Костюк А.Н. Корпоративное управление в банке: монография / А.Н. Костюк. — Сумы: ГВУЗ «УАБД НБУ», 2008. — 332 с.

18. Про схвалення Методичних рекомендацій щодо вдосконалення корпоративного управління в банках України: Постанова Національного банку України від 28.03.2007 №98. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: zakon1.rada.gov.ua. — Назва з екрану.

19. Семіряд А. Системно важливі фінансові установи : критерії, проблеми та регулювання / А. Семіряд // Фінансовий ринок України. — 2011. — №7-8. — С. 34-38.

20. Обзор кредит-рейтинг. Банковская система Украины: итоги I полугодия 2012 года / Кредит-рейтинг. — [Электронный ресурс] — Режим доступа: http://www.credit-rating.ua/ru/analytics/analytical-articles/13189. — Название с экрана.

Стаття надійшла до редакції 10 жовтня 2013 року